

Н. О. ПРУС

викладач

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розкрито етапи формування іміджу майбутнього педагога. На основі проведеного аналізу наукового матеріалу доведено залежність формування іміджу від вимог та очікувань учасників педагогічного процесу. З'ясовано, що побудова іміджу майбутнього викладача є довготривалим і поетапним процесом. На підставі аналізу наукової літератури визначено етапи формування іміджу майбутнього викладача іноземних мов та доведено, що правильно сформований позитивний імідж стає візитівкою майбутнього фахівця.

Ключові слова: імідж педагога, вимоги, формування іміджу педагога, учасники педагогічного процесу, етапи формування іміджу викладача, викладач іноземних мов.

Освітня система сьогодення потребує активних, дієвих та компетентних викладачів, що завжди залишатимуться справжніми професіоналами. Як зазначає М. Васильєва, “фахівець з вищою освітою – це особистість, яка володіє знанням (усвідомленням) сутності своєї діяльності, орієнтується в інваріантних характеристиках відповідних явищ і вміє виявляти і перетворювати їх у кожному конкретному випадку...” [2, с. 16]. Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства постать викладача набуває особливої значущості, а успішність навчального процесу залежить від його професіоналізму та компетентності. Але основою всієї успішної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу стає побудова позитивного уявлення про себе, про свої професійні якості, внутрішній світ, особистісні характеристики – тобто побудова позитивного професійного іміджу. Адже сучасна студентська аудиторія є дуже вибагливою. Студенти сприймають викладача через перцепцію всіх характерних деталей його зовнішнього образу, внутрішньої складової, специфіку індивідуального стилю роботи та особистісної поведінки в певних ситуаціях. Таким чином, саме правильно сформований професійний імідж стає своєрідним інструментом, що допомагає викладачеві проявити свою індивідуальність та неповторність, завоювати авторитет і повагу студентів, налаштувати їх на плідну співпрацю.

У зв'язку з цим, проблеми професійного іміджу, шляхи його формування набувають все більшої актуальності та досліджуються багатьма науковцями: Ф. Кузін, О. Попова, Л. Мітіна вивчали позитивний імідж професіонала, психологічні засади формування іміджу особистості та особливості “Я-концепції” висвітлено в працях Р. Бернса, К. Роджерса, формування іміджу педагога вивчали такі дослідники, як Н. Гузій, Л. Донська, О. Затворнюк, О. Ігнатюк, А. Калюжний, О. Ковальова, М. Мазоренко, М. Навроцька, І. Ніколаєску, І. Розмолодчикова, В. Черепанова. У дослідженнях сучасних авто-

рів звернено увагу на складність і етапність процесу формування іміджу як характеристики особистості фахівця, зокрема педагогічної галузі.

Проте недослідженою залишається проблема визначення шляхів забезпечення іміджу викладача вищого навчального закладу, зокрема викладача іноземних мов, професійна діяльність якого визначається певною специфікою.

Мета статті – проаналізувати підходи науковців щодо етапності формування іміджу професіонала, зокрема іміджу педагога та виділити основні етапи побудови іміджу майбутнього викладача іноземної мови.

Враховуємо, що формування позитивного професійного іміджу майбутнього викладача – це поетапний процес, успішність якого залежить від багатьох чинників. Насамперед, від особистості майбутнього фахівця, його уявлення про самого себе, його характеру та мотиваційної спрямованості. Так, В. А. Баранова [1, с. 8], аналізуючи процес побудови іміджу, виділяє чотири основні етапи його формування:

1. Усвідомлення власного образу. Відповідність існуючого образу тому, що уявляють інші. На цьому етапі важливо зрозуміти, наскільки привабливим або непривабливим є наявний образ. Необхідно проаналізувати зовнішність, дії, рухи, постань, манеру говорити, спілкуватися. На цьому етапі закладеними є уміння самодіагностики власної особистості.

2. Створення образу. Дуже важливе значення має соціальна група, думку якої враховує особистість при формуванні іміджу. Оскільки саме від цього залежить вибір способів привертання уваги, прийомів формування іміджу власної особистості.

3. Пошук девізу, який дасть можливість стисло сформулювати цільові орієнтири. Слід відзначити, що цілепокладання є важливим етапом для забезпечення будь-якої діяльності з формування певної особистої характеристики.

4. Створення легенди для того, щоб вирізнитися, залишаючись одним із багатьох. На цьому етапі автор акцентує увагу на необхідності збереження індивідуальності, оскільки імідж є особистісною характеристикою.

Акцентуючи увагу на тому, що формування іміджу є довготривалим процесом, А. А. Калюжний [6, с. 31] звертає увагу на такі особливості його формування:

– створення іміджу не замінює педагогічної діяльності, а є її доповненням, тому педагог не повинен захоплюватися цим процесом як самоціллю, адже імідж є засобом його педагогічної діяльності, сформованість якого забезпечує її ефективність;

– побудову іміджу слід починати задовго до початку педагогічної діяльності та найефективніше це може здійснюватися під час організації професійної підготовки в умовах вищого навчального закладу;

– комунікація повинна відбуватися простою зрозумілою мовою, а проблеми, що вирішуються, мають цікавити кожного учасника діалогічного процесу;

– обов'язково повинні долучатися сторонні експерти, які здатні адекватно оцінити сформованість цієї особистісної характеристики.

Поряд з цим, науковець наголошує на тому, що імідж є складним утворенням, яке складається з різних факторів. При його формуванні необхідно брати до уваги всі існуючі фактори, оскільки сприйняття людини ґрунтується на різних перцептивних каналах, кожен з яких відіграє відповідну роль. При формуванні іміджу педагога якості, якими він дійсно володіє, об'єднуються з тими, якими його наділяє навколишнє середовище. Отже, на думку А. А. Калюжного, імідж педагога залежить від думки та очікування учасників педагогічного процесу. З огляду на це ствердження, дослідник [6, с. 20] виділяє такі етапи формування іміджу викладача:

1. Необхідно визначити вимоги аудиторії, з якою працює педагог (тобто оцінювати ті сподівання, що має аудиторія по відношенні до викладача стосовно його зовнішнього вигляду, рівня володіння матеріалом і методикою викладання, побудови стосунків співпраці з аудиторією тощо).

2. Слід визначити сильні та слабкі сторони особистості педагога (у цьому аспекті закладено спроможність адекватної самооцінки своєї особистості викладачем).

3. Розпочати формування образу з урахуванням вимог аудиторії. Значущість цього моменту обумовлена особливостями побудови ефективної стратегії. Потрібно працювати над посиленням позитивних якостей, а не прикладати всі зусилля на те, щоб приховати слабкі сторони особистості.

4. Перенести необхідні характеристики у вербальну, візуальну та життєву форми. Саме такий вид повідомлення спроможна цілком оцінити цільова аудиторія.

Розкриваючи психологічні аспекти формування іміджу психолога-практика, О. В. Мартиненко стверджує, що імідж повинен виражати загальні потреби оточуючих в образі професіонала, бути привабливим для його аудиторії. Адже імідж професіонала несе певне повідомлення про особистість, впливає на суб'єкта та бере участь у формуванні стійкого уявлення про унікальність власної персони. Таким чином, дослідниця [7] пропонує виділити такі етапи формування іміджу:

1. Вивчення власних індивідуально-психологічних особливостей (діагностика і самооцінка).

2. Вивчення власних фізичних даних (усвідомлення власних здібностей щодо формування іміджу або його зміни).

3. Визначення найважливіших особистісно-ділових якостей, що потрібні для певної професійної діяльності (з'ясування об'єктивних вимог з боку цільової аудиторії і суспільства загалом щодо представника певної професійної галузі).

4. Індивідуальний підбір засобів та атрибутів іміджу, що ґрунтується на отриманій інформації з перших трьох етапів (власне усвідомлення того, що треба робити і як це робити).

5. Опробування іміджу в реальних умовах (здобуття досвіду, вироблення умінь і навичок).

За А. С. Ковальчук, В. М. Шепелем, Е. Б. Перелигіною імідж педагога узагальнено формується в два етапи:

1. Вивчення особистісних характеристик, складання “Я-концепції”. Основна мета цього етапу – створення ідеального образу. На цьому етапі важливе значення має проведення роботи над зовнішнім виглядом.

2. Усвідомлення та розвиток особистісних і професійних якостей, що притаманні певній професії, здатні задовольнити очікування колег, співробітників, аудиторії. На цьому етапі слід удосконалювати комунікативні якості, педагогічну майстерність та технології, розширювати досвід взаємодії та впливу.

У навчальному посібнику “Основи менеджменту” Г. В. Осовська аналізує побудову іміджу професіонала та наводить схему побудови власного іміджу за доктором філософії та консультантом з маркетингу Д. Скоттом. Авторка акцентує увагу на тому, що саме в поведінці людина проявляє себе, тому вона обирає ту модель поведінки, через яку може досягти успіху. При формуванні власного іміджу здійснюється дуже велика робота над самим собою. На думку Д. Скотт, для досягнення максимального успіху при формуванні власного іміджу слід дотримуватися трьох основних етапів.

По-перше, необхідно визначити, що треба змінити та яким стати. Мова йде, насамперед, про риси характеру, які хотілося б змінити або розвинути. По-друге, подумки приміряти нову роль. По-третє, реалізувати свій сценарій у реальному житті. Випробувати на практиці та в професійній діяльності новий образ [9, с. 324]. Незважаючи на те, що подана схема стосується внутрішнього іміджу, вона також є досить цікавою для розробки плану дій з формування професійного іміджу.

Слід відзначити, що проблема формування позитивного іміджу професіонала цікавить представників різних професій. Так, О. О. Марченко, узагальнивши наукові роботи, присвячені формуванню позитивного професійного іміджу, виділяє три етапи формування професійно-особистісного іміджу майбутнього інженера-механіка:

Перший етап. Визначення та аналіз базових умов формування професійного іміджу спеціаліста. На думку науковця, дуже важливим є той факт, що фахівець повинен мати здібності до емпатії та рефлексії, бути чуйним, доброзичливим, вміти уникати конфліктних ситуацій, поважати інших, мати міцне фізичне та психічне здоров'я, приємну зовнішність, бути ерудованим, енергійним, вихованим.

Другий етап. Перенесення внутрішнього світу особистості в зовнішній образ. На цьому етапі слід звернути увагу на професійні вимоги, які висуваються до спеціаліста.

Третій етап. Відпрацювання отриманого образу в умовах професійної діяльності. Сформований образ повинен відповідати соціальному та професійному середовищу.

О. О. Марченко зауважує, що компетентісний, культурологічний та міждисциплінарний підходи мають стати підґрунтям для всіх етапів формування професійно-особистісного іміджу спеціаліста [8, с. 27–28].

На відміну від О. О. Марченко, О. М. Затворнюк виокремлює п'ять етапів формування професійного іміджу. Проаналізувавши різні види професійного іміджу, вивчивши механізми й засоби формування професійного іміджу майбутніх психологів, дослідниця дійшла висновку, що формування професійного іміджу є досить актуальною проблемою для побудови й підтримання авторитету сучасного професіонала. На її думку, формування професійного іміджу проходить в п'ять етапів:

1. Осмислення образу, який береться за основу при формуванні професійного іміджу. Образ, який слугуватиме зразком для наслідування, можна знайти в реальному житті або вивести, спираючись на ідеальні уявлення та зібрану інформацію.

2. Проведення аналізу отриманої інформації та здійснення корекції образу-основи відповідно до індивідуальних характеристик реальної особи, що формує імідж.

3. Примірювання отриманого професійного іміджу.

4. Звикання до нового образу та його використання в професійній діяльності.

5. Привласнення сформованого іміджу [4, с. 43–44].

За результатами аналізу вивченої наукової літератури щодо проблеми формування професійного іміджу можемо зробити висновок, що категорія іміджу ґрунтується на особливій чутливості спеціаліста до соціального впливу. Оскільки в колективі людина поводиться зовсім інакше, ніж коли вона залишається одна. В групі підвищується активність, прискорюються реакції та зростає швидкість мислення, або навпаки спостерігаються тенденції до уповільненості та неспішності. Увага та оцінне судження аудиторії є потужним регулятором поведінки. З огляду на вищесказане, вважаємо необхідним звернути увагу на основні положення соціальної педагогіки, які слід ураховувати при формуванні позитивного професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов:

– людина – істота соціальна, що залежить від своєї групи та соціального оточення;

– наявні стереотипи обумовлюють поведінку людини в соціумі;

– саме ставлення всієї групи впливає на ставлення окремих її учасників;

– у різних групах одна й та ж сама людина може мати різну репутацію та різну поведінку;

– позитивне ставлення групи сприяє успішності реалізації окремих завдань [5, с. 90].

Таким чином, професійний імідж майбутнього викладача проявляється в поведінці, що обумовлюється соціальним оточенням та роллю, яку він відіграє в професійному житті та яка відповідає всім вимогам профе-

сійного оточення. Правильно сформований позитивний імідж стає його візитівкою, майже символом професії, допомагає зростати професійно та особистісно, успішно вирішуючи поставлені завдання.

Проведений аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що всі науковці одноставні у своїх поглядах щодо того, що в основі формування професійного іміджу лежить реалізація особистістю своїх потенційних можливостей, тобто реалізація “Я-концепції”, сукупності всіх уявлень індивіда про себе, та її наближення до “Я ідеального”. Підкреслюючи значущість професійного іміджу педагога, необхідно зауважити, що його формування – це не стихійний, а цілеспрямований та поетапний процес, у процесі якого розвиваються особистісно-професійні якості викладача, підвищується самооцінка. Саме позитивний імідж викладача справляє емоційно-психологічний вплив на колег, соціальне оточення, виступає дієвим засобом педагогічного впливу на студентів. Проведений аналіз та узагальнення матеріалу наукових публікацій, присвячених проблемі формування професійного іміджу, надають можливість виділити такі етапи формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов:

1. Формування уявлення щодо образу ідеального викладача під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі відповідно до тих вимог, що висувуються суспільством як до представника професії і виконавця визначених професійних функцій, а також відповідно до умов аудиторії – студентства як прогресивної і найактивнішої групи населення держави.

2. Аналіз та осмислення особистісних та професійних якостей в образі ідеального викладача, їхню відповідність виконуваним функціям і ролі.

3. Аналіз власних психологічних та фізіологічних особливостей, що лежать в основі особистісних і професійних характеристик, необхідних для формування іміджу викладача іноземних мов.

4. Порівняння реальних якостей з бажаними, що асоціюються з ідеальним образом викладача іноземних мов, адекватна самооцінка на підставі самодіагностики.

5. Розробка стратегічної і покрокової тактичної програми самовдосконалення, самокорекції.

6. Проведення корекції реальних характеристик відповідно до ідеального образу та очікувань аудиторії згідно з наміченою програмою і планом самовдосконалення.

7. Примірювання на себе бажаного образу й уживання в новий образ шляхом відпрацювання прийомів, вироблення умінь і навичок, удосконалення зовнішнього образу тощо.

8. Індивідуалізація отриманого нового образу.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що імідж майбутнього викладача іноземних мов є динамічним багатогранним, складним утворенням, що має тенденцію змінюватися залежно від аудиторії, на яку спрямовується, часу, вимог соціуму, учбового закладу та залежить від цінностей, інтелектуальних властивостей, компетентності та педагогічних

здібностей його носія. Створюючи позитивний професійний імідж, майбутній викладач повинен прагнути досконалості, визнання, поваги. У подальших розвідках плануємо дослідити умови формування професійного іміджу педагога та на підставі дослідженого матеріалу визначити організаційно-педагогічні умови побудови іміджу майбутнього викладача іноземних мов.

Список використаної літератури

1. Баранова В. А. Имидж личности как социально-психологическое явление / В. А. Баранова // Магистр. – 1994. – № 2. – С. 7–9.
2. Васильєва М. П. Деонтологічний компонент підготовки сучасного педагога в умовах вищого навчального закладу / М. П. Васильєва // Вісник Дніпроп. ун-ту економіки та права імені А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – Дніпропетровськ, 2011. – Вип. 2 (2). – С. 14–20.
3. Донская Л. Ю. Психологические условия формирования имиджа преподавателя высшей школы : дис. ... канд. псих. наук / Л. Ю. Донская. – Ставрополь, 2004. – 212 с.
4. Затворнюк О. М. Формування та розвиток професійного іміджу майбутніх психологів / О. М. Затворнюк // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 9–10. – С. 41–44.
5. Змановская Е. В. Руководство по управлению личным имиджем / Е. В. Змановская. – Санкт-Петербург : Речь, 2005. – 144 с.
6. Калюжный А. А. Технология построения имиджа учителя / А. А. Калюжный // Гуманитарное образование в школе: теория и практика. – 2004. – № 5. – С. 20–24.
7. Мартыненко О. В. Психологические аспекты формирования имиджа практического психолога [Электронный ресурс] / О. В. Мартыненко // Формирование психологической культуры личности в системе дополнительного образования детей / под ред. А. В. Егоровой. – Москва : Просвещение, 2009. – 95 с. – Режим доступа: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/089/28089/11311?p_page=5.
8. Марченко О. О. Закономірність та специфіка формування професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків / О. О. Марченко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. : матеріал. Всеукраїнської наук.-практ. конф. “Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика”, 22 жовтня 2014 р. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2014. – Вип. 40–41 (44–45). – С. 23–30.
9. Осовська Г. В. Основи менеджменту : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г. В. Осовська. – Київ : Кондор, 2003 – 556 с.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2016.

Прус Н. А. Основные этапы формирования имиджа будущего преподавателя иностранных языков

В статті раскрыто етапи формування іміджу майбутнього педагога. На основі проведеного аналізу наукового матеріалу доведена залежність формування іміджу від вимог і очікувань учасників педагогічного процесу. Виявлено, що побудова іміджу майбутнього педагога – це продовжителний і поетапний процес. На основі аналізу наукової літератури визначено етапи формування іміджу педагога іноземних мов і виявлено, що правильно сформований позитивний імідж стає візитною карточкою майбутнього спеціаліста.

Ключевые слова: імідж педагога, вимоги, формування іміджу педагога, учасники педагогічного процесу, етапи формування іміджу педагога, педагог іноземних мов.

Prus N. Stages of Formation of Professional Image of Future Foreign Language's Teacher

At the present stage of development of society the personality of the teacher is one of the main figures of educational process, and the success of his\her professional activity determines the formation of their positive image, their professional qualities, inner world, personal characteristics, that is professional image. Students are a very demanding audience. They pay attention to the smallest details of appearance, internal characteristics, behavior and style of work. Thus, well-formed professional image becomes a kind of tool that helps the teacher to express individuality and gain prestige and respect of students.

Basing on the analysis of the scientific literature the author found out that the formation of teacher's positive professional image is a gradual process, which depends on the personality of the teacher, his\her self-image, character and desire to shape the image, as well as the requirements of the audience. Many researchers emphasize that the creation of the image does not replace the teaching function and becomes its complement. They distinguish the following stages of building professional image:

- 1. Examine your individual psychological features.*
- 2. Highlight your strength and weakness.*
- 3. The realization and the development of personal and professional qualities that are able to meet the expectations of the recipient.*
- 4. Start creating the image, taking into account the demands of the audience.*
- 5. Testing image in professional activities.*

The analysis and synthesis of scientific material allowed to identify the main stages of formation the professional image of foreign languages teacher.

First stage: the formation of the image of the teacher begins during his\her studies at the university. Students perceive the image of their teacher, who is a true professional, and somewhat adopt his\her style of work.

Second stage: the presence of motivation.

Third stage: the analysis of professional qualities of the teacher, which will serve as an example.

Fourth stage: based on existing real-life example of the teacher, taking into account the requirements of modern audience, forming a perfect image.

Fifth stage: the analysis of individual features of the character, temperament, those who create their image.

Sixth step: comparison of actual to desired qualities, decision-making on implementing the necessary changes in the existing image.

Seventh stage: fitting the resulting image and testing it in practice.

Eighth stage: getting used to the new way in professional activities.

Thus, the author concludes that the image of image of foreign languages teacher is a dynamic, complex formation, which tends to vary depending on the audience, time demands of society, the institution, depending on the values of intelligent features, competence, pedagogical abilities of the teacher. Creating a positive image, a teacher strives to excellence, recognition and respect. In further studies, the author intends to study the conditions of formation the teacher's professional image of, but on the basis of the material studied to determine the organizational and pedagogical conditions of construction the image of foreign languages teacher.

Key words: *image of the teacher, requirements, formation of the teacher's image, individuality, participants of the pedagogical process, stages of formation of the teacher's image, audience, teacher of foreign languages.*